

ԲԱՆԿԱՅԻՆ

ԳՈՐԾ

ԱՐԱՄ ՄԽԻԹԱՐՅԱՆ

ՀՊՏՀ բանկային գործի և ապահովագրության ամբիոնի
դոցենտ, տնտեսագիտության թեկնածու

ԲԱՆԿԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հորվածում քննարկվում են առևտրային բանկերի ժամանակակից գործառնությունները, ինչպես նաև տնտեսության արդի պայմաններում ձևավորված նոր բանկերի դերը: Ժամանակակից բանկային տարատեսակ գործառնությունների դասակարգումը և դրանց ներկայացումը շատ կարևոր է, քանի որ ֆինանսական շուկայում առաջանում են նոր ծառայություններ, որոնք բնակչության շրջանում դեռևս լայն տարածում չունեն:

Հիմնաբառեր. ֆինանսական համակարգ, բանկային գործունեություն, ժամանակակից բանկ, բանկային գործառնություն, վարկեր, արժեթղթեր

Հաճախ գրականության մեջ բանկային գործունեությունը բնութագրվում է որպես պասիվային և ակտիվային գործառնությունների համադրություն՝ ավանդների ընդունում ու վարկերի տրամադրում: Սակայն ներկայումս առևտրային բանկերը կատարում են ոչ պակաս կարևոր այլ գործառնություններ, մասնավորապես՝ տարատեսակ ֆինանսական գործիքներով հասարակության տարբեր խավերի դրամական միջոցների կառավարում, ժամանակակից վճարահաշվարկային համակարգի միջոցով բնակչությանը իրացվելի միջոցներով ապահովում, ինչն էլ հանգեցնում է առևտրային բանկերի ժամանակակից գործառնությունների ստեղծմանը:

Մեր օրերում առևտրային բանկերը կատարում են բազում գործառնություններ: 2014 թվականի վերջին ՀՀ արժույթային շուկայում տեղի ունեցած ցնցումը, ինչի հետևանքով ՀՀ բանկային համակարգում որոշ ծառայությունների մատուցումը դադարեցվեց, ապացուցեց բանկային համակարգի և տնտեսության սերտաձման բարձր աստիճանը: Տնտեսությունը մեկուսացավ, առևտրի, արտադրության և նույնիսկ սպասարկման ոլորտում նկատվեց աճի զգալի անկում, որն իր բացասական ազդեցությունն ունեցավ բնակչության մեծամասնության վրա: Փաստորեն, բանկերի կայունությունը և ժամանակին համընթաց քայլերը կարևոր են ինչպես յուրաքանչյուրիս, այնպես էլ ողջ տնտեսության համար: Առանցքային խնդիրներից են ժամանակակից բանկերի նոր գործառնությունների և գործառնությունների սահմանումն ու ներդրումը, ինչը կարող է էապես բարելավել բանկային ծառայությունների որակը՝ նպաստելով երկրի տնտեսության ցուցանիշների աճին:

ՀՀ բանկային համակարգի արդյունավետության մակարդակի բարձրացման և ծառայությունների որակի բարելավման նպատակով վերլուծության են ենթարկվել ժամանակակից առևտրային (ունիվերսալ) բանկերի կողմից մատուցվող ծառայությունները:

Նշենք, որ միջազգային ֆինանսական շուկաներում գոյություն ունեն տարբեր բանկային մոդելներ, որոնցից առավել տարածված են ունիվերսալ, ներդրումային և զարգացման բանկերը:

Զարգացման բանկերի նպատակն է երկրների կայուն տնտեսական և ֆինանսական ապագայի ապահովումը բազմաբնույթ ֆինանսական օժանդակությունների տրամադրման միջոցով: Զարգացման բանկերի հիմնադիրներն առավել հաճախ պետություններն են, սակայն երբեմն բաժնետեր կարող են լինել նաև ոչ պետական կազմակերպությունները:

Աղյուսակ 1

Խոշորագույն զարգացման բանկերն ըստ տարածաշրջանների¹

Միջազգային զարգացման բանկեր	Եվրոպայի խոշորագույն զարգացման բանկեր	Ասիայի խոշորագույն զարգացման բանկեր
Համաշխարհային բանկ (WB)	Ավստրիական զարգացման բանկ	Չինաստանի գյուղատնտեսական զարգացման բանկ
Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային ֆոնդ (IFAD)	Ներդրումների ազգային բանկ (Ֆրանսիա)	Չինաստանի զարգացման բանկ
Եվրոպական ներդրումային բանկ (EIB)	Բուլղարական զարգացման բանկ	Ճապոնիայի զարգացման բանկ
Իսլամական զարգացման բանկ (IsDB)	Գերմանական զարգացման բանկ (KfW)	Ղազախստանի զարգացման բանկ
Ասիական զարգացման բանկ (ADB)	Միջէկոնոմբանկ (ՌԴ)	Սինգապուրի զարգացման բանկ
Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկ (EBRD)	Խորվաթիայի վերակառուցման և զարգացման բանկ	Ֆիլիպինների զարգացման բանկ

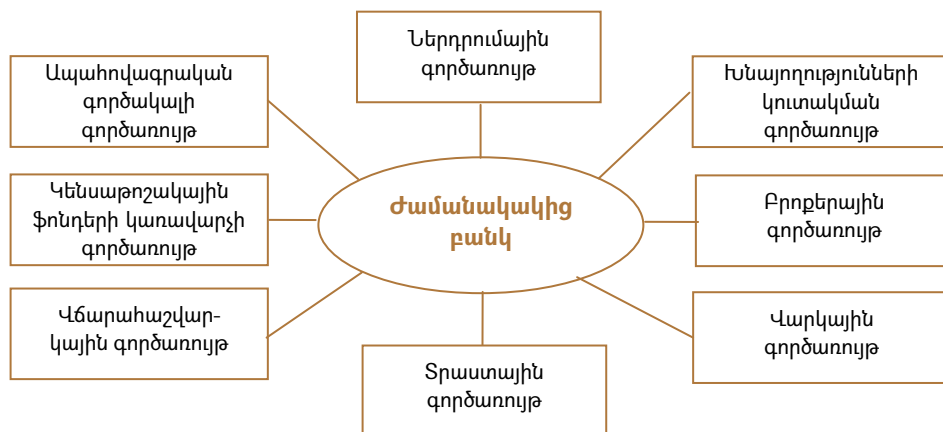
Վերոնշյալ միջազգային զարգացման բանկերի մեծ մասը ակտիվ գործունեություն է ծավալում նաև Հայաստանում:

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/International_financial_institutions

Ներդրումային բանկը ֆինանսական հաստատություն է, որն օգնում է ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց և պետություններին՝ ներգրավելու ֆինանսական կապիտալ, արժեթղթերի շուկայում կատարելու գործառնություններ: Խոշորագույն ներդրումային բանկերը ամերիկյան են (J.P. Morgan & Co., Bank of America, Goldman Sachs, Morgan Stanley, Citigroup):

Հայաստանում գործում են 21 առևտրային (ունիվերսալ) և մեկ զարգացման բանկ (Համահայկական բանկ), որը ստեղծվել է 2009 թվականին ՀՀ Կառավարության որոշմամբ: Համահայկական բանկը ձեռնարկությունների զարգացման բանկ է՝ բաց բաժնետիրական ընկերություն: Սա Հայաստանում նոր տեսակի ֆինանսական կառույց է, որի նպատակն է իրականացնել արտահանմանը միտված մասնավոր ձեռնարկությունների ներդրումային ծրագրերի երկարաժամկետ ֆինանսական՝ հավաքագրելով անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցներ զարգացմանն ուղղորդված ներքին և արտաքին տարբեր աղբյուրներից²:

Ժամանակավորապես ազատ միջոցների կուտակումը և սպառողների ու տնտեսավարող սուբյեկտների վարկավորումը միայն չեն բանկի գործառնությունները, որոնք տարբերակում են բանկերը ֆինանսական մյուս ինստիտուտներից: Բանկն իրավաբանական անձ է, որը մատուցում է ֆինանսական ծառայություններ, իրականացնում հասարակության դրամական ռեսուրսների մասնագիտացված կառավարում, ինչպես նաև բազմաթիվ այլ գործառնություններ (գծապատկեր 1):

Գծապատկեր 1. Ժամանակակից բանկի հիմնական գործառնությունները³

Գծապատկերից երևում է, որ, ժամանակին համընթաց, բանկային գործառնությունները բազմազանեցվում են, առաջանում են նոր գործառնություններ, որոնք ավելի շատ կապված են սպառողների պահանջմունքների և շուկայում տեղի ունեցող փոփոխությունների հետ: Զարգացած շուկաներում, ինչպիսին է, օրինակ՝ ԱՄՆ-ինը (աշխարհում ամենազարգացածն է համարվում), առևտրային բանկերը նույնիսկ այնպիսի գործառնություններ են կատարում, որոնք, ըստ էության, չեն համարվում ֆինանսական: Օրինակ՝ ամերիկյան

² Տե՛ս <http://www.panarmenianbank.am/?id=313&lang=am>

³ Պ. Ռուզը իր «Բանկային մենեջմենթ» գրքում մանրամասն ներկայացնում է բանկային գործառնությունները, ինչպես նաև արդի տնտեսական պայմաններում առևտրային բանկերի նոր ուղղություններում առաջարկվող ֆինանսական ծառայությունները և նոր գործառնությունները:

Umpqua⁴ բանկն իր սպառողներին առաջարկում է Umpqua Life ծառայություններ, որն ուղղված է հաճախորդների հանգստի, տարբեր ոչ բանկային միջոցառումների կազմակերպմանը⁵: Ստանձնելով նոր գործառույթ՝ բանկը 15 տարվա ընթացքում ակտիվները 140 մլն ԱՄՆ դոլարից հասցրեց մինչև 22 մլրդ-ի⁶: Այսպիսով՝ բանկերը չպետք է իրենց սահմանափակեն միայն դասական բանկային երկու գործառույթներն իրականացնելով, պետք է փորձեն նոր ֆինանսական գործիքներ՝ սպառողների ավելի լայն շրջանակ սպասարկելու համար:

Այժմ վերլուծենք ՀՀ բանկային համակարգում առաջարկվող ժամանակակից ֆինանսական ծառայությունները: Նախևառաջ ներկայացնենք այս ոլորտում ամենատարածված երկու ֆինանսական գործիքների՝ ավանդների և վարկերի զարգացման արդի ուղղությունները:

Աղյուսակ 2

ՀՀ տարածքում գործող առևտրային բանկերի կողմից առաջարկվող ժամանակակից ավանդատեսակները 2015 թվականի առաջին եռամսյակի տվյալներով⁷

Բանկի անվանումը	Ավանդի տեսակը	Ավանդի ներդրման պայմանները
Զարգացման հայկական բանկ ԲԲԸ	Կայուն զամբյուղ	Տվյալ ավանդատեսակը թույլ կտա արտարժությալին փոխարժեքների տատանման պարագայում ստանալ կայուն և բարձր եկամուտ: Բանկն առաջարկում է մեկ ավանդային պայմանագրի շրջանակներում կազմել ԱՄՆ դոլար – ՀՀ դրամ – եվրո արժույթներից բաղկացած ավանդային զամբյուղ՝ պահպանելով հետևյալ կանոնները. ա) ԱՄՆ դոլար – ՀՀ դրամ – եվրո, բ) ԱՄՆ դոլար – ՀՀ դրամ, գ) եվրո – ՀՀ դրամ: Զամբյուղում յուրաքանչյուր արժույթով ներդրված ավանդի տեսակարար կշիռը ընդհանուրի մեջ պետք է կազմի առնվազն 25%: Ավանդի ժամկետը 1 տարի է, իսկ տարեկան տոկոսադրույքը. 14%՝ ՀՀ դրամի, 9%՝ ԱՄՆ դոլարի, 7%՝ եվրոյի դեպքում:
Անելիք բանկ ՓԲԸ	Թեժ ամառ	Ավանդի ներդրման նվազագույն գումարը 100 հազ. դրամ կամ 200 դոլար է: Ավանդի ներդրման ժամկետը 1 տարի է, ՀՀ դրամի դեպքում՝ 18,5%, դոլարի դեպքում՝ 8,5% տարեկան տոկոսադրույքով:
Պրոմեթեյ բանկ ՓԲԸ	Ավանդ ՈՂ ռուբլով	Ավանդը կարելի է ներդնել 91–180 օր ժամկետով՝ տարեկան 8% անվանական տոկոսադրույքով: Ավանդի ներդրման նվազագույն գումարը 100 հազ. ռուբլի է, որը կարելի է համալրել նվազագույնը 50 հազ. ռուբլով, սակայն համալրումների հանրագումարը չի կարող գերազանցել ավանդի ներդրման սկզբնական գումարը:

Ուսումնասիրության համար ընտրվել են վերջին եռամսյակում առևտրային բանկերի կողմից առաջարկվող նոր ավանդատեսակներ:

⁴ Գործառույթների ընդլայնման շնորհիվ բանկը, 1994 թվականից սկսած, սպասարկում է սպառողների լայն շրջանակ՝ առաջարկելով ինչպես բանկային նոր գործառնություններ, այնպես էլ ոչ բանկային ծառայություններ: 2008 թվականին ամերիկյան հանրահայտ Fortune ամսագրում Umpqua բանկը զբաղեցնում էր 13-րդ տեղը 100 լավագույն ընկերությունների շարքում: Ներկայումս բանկը խոշորագույնն է ԱՄՆ-ի Օրեգոն նահանգում՝ ունենալով 394 մասնաճյուղ և 22 մլրդ ակտիվներ:

⁵ Տե՛ս <https://www.umpquabank.com/>

⁶ Տե՛ս **Matthew K.**, As deal closes, Umpqua readies for \$22 billion challenge. *Portland Business Journal*. Retrieved 21 April, 2014.

⁷ Աղյուսակը կազմվել է 2015 թ. մարտ ամսվա ընթացքում ՀՀ տարածքում գործող առևտրային բանկերի համապատասխան մասնագետների հետ հեռախոսազրույցների և բանկերի պաշտոնական համացանցային կայքերում տեղադրված տեղեկությունների հիման վրա:

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ, որպես ժամանակակից ավանդատեսակ, Հայաստանում դիտարկվում են բազմարժույթային ավանդների տեսակները (ավանդի գործողության ժամկետում մեկ արժույթից մյուսին անցումը՝ առանց պայմանագրային փոփոխությունների), ինչը առաջ է եկել 2014 թ. դեկտեմբեր ամսին արժույթային շուկայում դոլարի պահանջարկի մեծացմամբ և արտարժույթի ժամանակավոր պակասուրդով:

Աղյուսակ 3

ՀՀ տարածքում գործող առևտրային բանկերի կողմից առաջարկվող ժամանակակից վարկատեսակները 2015 թվականի առաջին եռամսյակի տվյալներով

Ժամանակակից գործառնություններ	ՀՀ բանկային համակարգ	Արտասահմանյան բանկային համակարգ
Երկարաժամկետ հիպոթեքային վարկեր	<i>ՎՏԲ –Հայաստան բանկ ՓԲԸ.</i> Բնակարանի կամ բնակելի տան ձեռքբերման հիպոթեքային վարկերի առավելագույն ժամկետը՝ 35 տարի, նվազագույն տոկոսադրույքը՝ 10%: <i>Ամերիաբանկ ՓԲԸ.</i> Բնակարանի կամ բնակելի տան ձեռքբերման հիպոթեքային վարկերի առավելագույն ժամկետը՝ 10 տարի, նվազագույն տոկոսադրույքը՝ 13%: <i>Կոնվերս բանկ ՓԲԸ.</i> Բնակարանի ձեռքբերման առավելագույն ժամկետը՝ 20 տարի, նվազագույն տոկոսադրույքը՝ Կոնվերս բանկի հաշվարկային տոկոսադրույք + 5.5%: 01.05.2015 թ. դրությամբ Կոնվերս բանկի հաշվարկային տոկոսադրույքը 5.5% է:	Համաձայն bankrate.com կայքի տվյալների՝ ԱՄՆ-ում հիպոթեքային վարկերը տրամադրվում են 20% կանխավճարի դեպքում մինչև 30 տարի ժամկետով, 3.91–4.19% տարեկան տոկոսադրույքով: Համաձայն Գերմանիայի ԿԲ տվյալների՝ Գերմանիայում հիպոթեքային վարկերը տրամադրվում են 20% կանխավճարի դեպքում մինչև 30 տարի ժամկետով, 3–5% տարեկան տոկոսադրույքով:
Արտահանման ֆակտորինգ (ներկայումս իրականացվում է միայն Ամերիաբանկի կողմից)	Դրամական պահանջի զիջման դիմաց ֆինանսավորում, որի դեպքում ծառայության (ապրանքի վաճառքը և կազմակերպումը) բանկը գրանցված է և գտնվում է միևնույն երկրում, իսկ գնորդն այլ երկրի ռեզիդենտ է: Առավելություններ՝ • գնորդներին մինչև 180 օր վճարման հետաձգման հնարավորության ընձեռում • վաճառքի ծավալների կտրուկ աճ • չվճարման ռիսկի նվազեցում	Արտահանման ֆակտորինգը եվրոպական երկրներում առավել տարածված է Չեխիայի Հանրապետությունում և Ֆրանսիայում: Ֆակտորինգի տվյալ տեսակը տարածված է նաև ԱՄՆ-ում և Հնդկաստանում:
Ֆինանսական լիզինգ	<i>Ագրոլիզինգ ԼՎԿ ՍՊԸ.</i> Լիզինգի գումարի չափը՝ 500.000-50.000.000 ՀՀ դրամ կամ համարժեք արտարժույթ, ժամկետը՝ 12–60 ամիս, 16–20% տարեկան տոկոսադրույքով, կանխավճարի նվազագույն չափը՝ 0–50%: <i>ԱԿԲԱ լիզինգ ՈՒՎԿ ՓԲԸ.</i> Լիզինգի գումարի չափը՝ մինչև 600.000.000 ՀՀ դրամ կամ համարժեք արտարժույթ, ժամկետը՝ 3–84 ամիս, 8–20% տարեկան տոկոսադրույքով, կանխավճարի նվազագույն չափը՝ 0–50%:	Տեխնիկայի լիզինգը ԱՄՆ-ում տրվում է մինչև 15 տարի ժամկետով՝ սկսած 3.8%-ից: 2013 թ. ԱՄՆ-ում տրվել է 280,0 մլրդ դոլարի սարքավորումների լիզինգ:

Աղյուսակ 3-ում ներկայացված են վերջին տարիներին ՀՀ ֆինանսական շուկայում նոր վարկային ծառայություններ, որոնք արագ զարգանում են նաև միջազգային ֆինանսական շուկաներում:

Աղյուսակից երևում է, որ որոշ առևտրային բանկեր Հայաստանում առաջարկում են լողացող տոկոսադրույքով հիպոթեքային վարկեր, ընդ որում՝ իրենց սահմանած հաշվարկային տոկոսադրույքներով: Միջազգային ասպարեզում լողացող տոկոսադրույքով հիպոթեքային վարկերի տրամադրումը փորձված տարբերակ է (օրինակ՝ Եվրոպայում հիպոթեքային վարկերի զգալի մասը տրամադրվում է ԼԻԲՈՐ լողացող տոկոսադրույքով):

Հայաստանի լիզինգի շուկայի համեմատությամբ, որը կազմում է վարկային ներդրումների 5%-ը, ԱՄՆ-ում, համաձայն ԱՄՆ դրամական զանգվածի պետական կարգավորման ծառայության տվյալների, 2013 թվականին լիզինգի բաժինը ներդրումներում 31.8% է:

Այժմ ներկայացնենք պլաստիկ քարտերի շուկայի հակիրճ վերլուծությունը:

Աղյուսակ 4

ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից առաջարկվող պլաստիկ քարտերը⁸

Քարտի տեսակը	Բանակը (հատ)	Քարտային շուկայում մասնաբաժինը (%)
Visa	711,211	43,85
Arca	546,509	33,65
Master card	320,653	19,74
Միջազգային այլ քարտեր (Amex, Diners Club)	44,648	2,75

Հայաստանում 2011 թվականից ԱԿԲԱ Կրեդիտ-Ագրիկոլ բանկի կողմից ներդրվել են American Express քարտերը՝ American Express gold և American Express blue քարտատեսակներով: Այս քարտերն օժտված են մի շարք առավելություններով՝ American Express gold՝ ճանապարհորդության ընթացքում անհարմարություններից ապահովագրում, ճանապարհորդության ընթացքում բժշկական ծախսերի ապահովագրություն մինչև 50.000 ԱՄՆ դոլարի չափով, գնումների ապահովագրում: American Express blue քարտի առավելությունները հետևյալն են՝ ֆինանսական ձկունություն, cashback, օժանդակություն ճանապարհին: Տվյալ քարտատեսակները տրամադրում են նաև մինչև 2% cashback Հայաստանի լավագույն սուպերմարկետներում:

2013 թվականից Արարատբանկի կողմից ներդրվել է Diners Club վճարային համակարգը: Բանկն առաջարկում է երկու տեսակի պլաստիկ քարտեր՝ Diners Club Young Professional և Diners Club Super Premium: Diners Club Super Premium քարտը նախատեսված է հաճախակի գնումներ կատարող և ճամփորդող հաճախորդների համար: Diners Club Young Professional քարտը կայացած մասնագետների և երիտասարդ ղեկավարների համար է: Հարկ է նշել նաև, որ Diners Club-ը միջազգային առաջին վճարային համակարգն է, որը մուտք գործեց ԽՍՀՄ. 1969 թվականին ընկերությունը պայմանագիր կնքեց «Ինտուրիստի» հետ, որը սպասարկում էր Diners Club-ի քարտերը «Բերյոզկա» վայրուտային խանութներում, Մոսկվայի և Լենինգրադի ռեստորաններում ու հյուրանոցներում: Իհարկե, խոսքը միայն արտասահ-

⁸ Աղյուսակը կազմվել է՝ հիմք ընդունելով ՀՀ ԿԲ հրապարակած տվյալները:

մանյան բանկերի թողարկած քարտերի մասին է. ԽՍՀՄ-ը նման քարտեր չէր թողարկում: Այս առումով, Ռուսաստանը բավական առաջ ընկավ. Diners Club Russia-ն հիմնադրվեց արդեն 1995 թվականին, իսկ հաջորդ տարի թողարկվեց առաջին քարտը⁹:

Աղյուսակ 5

Ամերիաբանկ ՓԲԸ-ի կողմից մատուցվող արդի բանկային ծառայությունները¹⁰

Շուկայում ներդրման ժամկետ	Արդյունքի (արողուկտ)/ծառայության անվանում
25.05.2010	Կառուցվածքային ավանդ (արդյունքը ներկայումս չի գործում)՝ միջազգային շուկաներում նավթի, ոսկու, Դոու-Ջոնսի ինդեքսի և այլ ակտիվների գների փոփոխությունից զուեմարներ վաստակելու հնարավորությամբ
10.11.2010	• Գնման պատվերի ֆինանսավորում • Դասական ֆակտորինգ
27.01.2011	Ոսկով մետաղական հաշիվներ՝ 999.9 հարգի ոսկով առարկայա-գուրկ մետաղական հաշիվների բացում և վարում
11.02.2011	Ոսկու կառուցվածքային ավանդ (արդյունքը ներկայումս չի գործում)
02.03.2011	Անհատական պահատուփեր
13.04.2011	Բրոքերային գործառնությունների AMERIA GLOBAL TRADING և WEB TRADER համակարգեր
21.04.2011	Հեռախոսային 1-ին բանկային հավելվածը App Store-ում
28.04.2011	Մաքսային քարտ՝ ՀՀ բոլոր մաքսակետերում անկանխիկ մաքսային վճարումների իրականացման հնարավորությամբ
08.06.2011	Ներդրումային վարկ ֆիզիկական անձանց համար
29.06.2011	Էքսպրես լիզինգ
01.11.2011	Խնայողական ավանդ
18.11.2011	• Ավանդով ապահովված հիպոթեքային վարկ • Այլ անշարժ գույքի գրավով ապահովված վարկ • Լրացուցիչ գրավով ապահովված հիպոթեքային վարկ¹¹
19.12.2011	Visa Gift քարտ (Նվեր քարտ)
21.06.2012	«Ամերիաբանկ-Երևան Սիթի» համատեղ վճարային քարտ
19.09.2012	Զիպային վճարային քարտեր
30.05.2013	«Ամերիա» ավանդ՝ ավանդ պայմանների ինքնուրույն ընտրությամբ
05.11.2013	«Ամերիաբանկ-Յուքոմ» համատեղ վճարային քարտ
20.11.2013	VISA քարտերով ինտերնետ-էքվայրինգ (vPOS/virtual POS)
05.05.2014	24/7 կոնտակտային կենտրոն
26.08.2014	AmeriaToken մեկանգամյա գաղտնաբառ գեներացնող հեռա-խոսային հավելված
10.09.2014	Բրոքերային գործարքներ MetaTrader4 առևտրային տերմինալի միջոցով
14.11.2014	«Ամերիա Պերսոնա» «խելացի» ծառայությունների փաթեթ

⁹ Տե՛ս <http://168.am/2013/12/05/306664.html>

¹⁰ Աղյուսակը կազմվել է՝ հիմք ընդունելով Ամերիաբանկ ՓԲԸ պաշտոնական համացանցային կայքի տվյալները և նույն բանկում կատարված հետազոտությունները:

¹¹ Տվյալ արդյունքները հետագայում ենթարկվել են փոփոխության և ներկայումս կարող են հանդես գալ այլ տարբերակներով:

Միջազգային ասպարեզում ամենատարածվածը American Express, Diners club, Master card, Union pay, Visa վճարային համակարգերն են: Գործարքների թիվը կազմել է 195.56 միլիարդ ԱՄՆ դոլար (նախորդ տարվա համեմատությամբ աճել է 14.4%-ով): Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ յուրաքանչյուր 100 դոլարի գնումներից 55 դոլարինը կատարվում են Visa և Master card-ի քարտատեսակներով (Հայաստանում՝ 78 դոլար): Union Pay վճարային համակարգով 2014 թվականի գնումները կազմում են 38 դոլար յուրաքանչյուր 100 դոլարի գնումների դեպքում (նախորդ տարվա համեմատությամբ աճել է 5 դոլարով):

Վերլուծվել են Ամերիաբանկ ՓԲԸ-ի՝ որպես բանկային ոլորտում արդի միտումներին արագ արձագանքող և ժամանակակից բանկային գործառնություններով հարուստ բանկի վերջին 5 տարիների ընթացքում ներդրված ծառայություններն ըստ ներդրման ժամանակագրական բաշխվածության:

Ինչպես երևում է աղյուսակ 5-ի տվյալներից, 5 տարվա ընթացքում բանկում ներդրվել են տարատեսակ նոր ծառայություններ, և բանկը ստանձնել է ժամանակակից գործառնություններ և գործառնություններ:

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ՀՀ բանկային համակարգում վերջին տարիներին դիտվում է նոր ծառայությունների ներդրման ակտիվ քաղաքականություն: Ակնհայտ է, որ տարեցտարի ՀՀ առևտրային բանկերը նորացնում են ծառայությունների փաթեթը՝ սպառողներին առաջարկելով ավելի մատչելի և հարմար բանկային ծառայություններ: Ընդհանուր առմամբ, կարելի է արձանագրել, որ ՀՀ բանկային համակարգը գործառնությունների բազմազանության առումով ունի միջինից բարձր զարգացման մակարդակ, սակայն միևնույն ժամանակ պետք է նկատել, որ տարատեսակ բանկային ծառայություններ, որոնք արդյունավետ են գործում ԱՊՀ երկրների և Եվրոպայի բանկային հաստատություններում, Հայաստանում կիրառություն չունեն: Դա ավելի ակնառու դարձնելու համար ներկայացնենք միջազգային Raiffeisen բանկի¹² գործառնությունները (աղյուսակ 6):

Կատարելով համեմատական վերլուծություն ՀՀ-ում գործող առևտրային բանկերի և Raiffeisen բանկի միջև՝ տեսնում ենք, որ շատ ֆինանսական գործառնություններ և ծառայություններ Հայաստանում դեռևս չկան: Դրանցից կարելի է առանձնացնել հատկապես հեջավորման գործիքների բացակայությունը, ինչի անհրաժեշտությունը ՀՀ ֆինանսական համակարգում անվիճելի է:

Միջազգային առևտրային բանկերի գործառնությունների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ վերջիններս նաև կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարման գործառնությամբ են կատարում, սակայն Հայաստանում, պայմանավորված մեր շուկայի առանձնահատկություններով, կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարումն իրականացվում է առանձին մասնագիտացված կառույցների կողմից:

¹² Raiffeisen-ը Ավստրիայի երրորդ խոշորագույն բանկն է: 2013 թվականին The Economics ամսագիրն այն համարել էր աշխարհի ամենաժամանակակից բանկային գործառնություններ ունեցող ֆինանսական ինստիտուտներից մեկը:

Աղյուսակ 6

Միջազգային Raiffeisen բանկի հիմնական գործառնությունները¹³

Ծառայության անվանումը	Ծառայության հակիրճ նկարագրությունը
Ֆինանսավորում	Կորպորատիվ, կառուցվածքային ֆինանսավորում, պարտատոմսերի թողարկման միջոցով ֆինանսավորում, ֆակտորինգ
Լիզինգ	Վաճառողի գույքը ձեռք բերելու ֆինանսավորում (vendor finance), սարքավորումների լիզինգ, ավիատեխնիկայի լիզինգ, անշարժ գույքի լիզինգ
Ներդրումներ	Արժեթղթեր, դրամային շուկայում ներդրումներ, հատուկ լուծումներ
Հեջավորում	Արտարժույթի, տոկոսադրույքի հեջավորում
Առևտրի և արտահանման ֆինանսավորում	Արտահանման ֆինանսավորում, ակրեդիտիվ, երաշխիքներ
Ներդրումային բանկինգ	Սեփական կապիտալի շուկաներ, միաձուլումներ, սեփականաշնորհումներ, ակտիվների հիման վրա կորպորատիվ հաճախորդների ֆինանսավորումներ, ինչպես նաև բանկերի համար սինդիկացված վարկեր
Կանխիկ կառավարում	Հաշիվների, փոխանցումների, կենտրոնացված իրացվելիության կառավարման (cash pooling) ծառայություններ ֆինանսական կառույցների համար
Վճարահաշվարկային գործառնություններ	Քլիրինգի իրականացում, SWIFT և այլ փոխանցումներ
Արժեթղթերի և դեպոզիտար ծառայություններ	Ֆոնդերի կառավարում, բրոքերային ծառայություններ, դեպոզիտար ծառայություններ
Քարտային գործառնություններ	Միջազգային և կորպորատիվ քարտերի թողարկում

Ներկայացնենք բանկերի այն նոր գործառնությունները և ծառայությունները, որոնք կարող են կիրառվել ՀՀ բանկային համակարգում և բարելավել առևտրային բանկերի ծառայությունների որակը: Յուրաքանչյուր ժամանակակից բանկ իր մրցակցային դիրքերը պահպանելու և հասարակական պահանջները բարձր որակով բավարարելու համար պետք է յուրացնի նոր դերեր: Այսպես՝

Աղյուսակ 7

Ժամանակակից բանկի նոր դերերը

Անվանում	Նկարագրություն
Միջնորդի դեր	Ներմուծող և արտահանող կազմակերպությունների բիզնես գործընթացներում միջնորդում (ինկասո, ակրեդիտիվ, փոխանցումներ), արագ դրամական փոխանցումներ, նոր ձևեր հնարավորություններով վարկային և ավանդային արդյունքներ, բրոքերային գործառնություններ
Վճարումների իրականացման դեր	Հաճախորդների հանձնարարությամբ ապրանքների ու ծառայությունների դիմաց նոր, առավել հարմարավետ մեխանիզմներով վճարումներ
Երաշխավորի դեր	Հաճախորդների գործարքների ոչ վարկային ֆինանսավորում (ակրեդիտիվներ, երաշխիքներ, գնման պատվերի ֆինանսավորում)
Հավատարմագրային (trust) գործակալի դեր	Հաճախորդների ակտիվների պահպանություն և կառավարում
Բաժանորդագրային (underwriting) գործակալի դեր	Հաճախորդի հանձնարարությամբ արժեթղթի թողարկում, տեղաբաշխում և մարում

¹³ Կազմել է հեղինակը՝ հիմք ընդունելով <http://www.rbinternational.com> կայքի ծառայություններ (products) բաժինը:

Եթե մեկ տասնամյակ առաջ վարկային գործառնությունների ժամանակակից մեթոդներից էին համարվում կոնտոկորենտային վարկերի տրամադրումը, վարկային գիծը կամ հիպոթեքային վարկերը¹⁴, ապա ներկայումս առևտրային բանկերը տրամադրում են ներմուծման-արտահանման վարկեր, քարտային նոր տեսակի վարկեր, գործարարության տարածքների լիզինգ և այլն:

Թեպետ վերջին տասնամյակում բանկային համակարգում նկատվում է նոր ծառայությունների բազմազանեցում, սակայն դա բավարար չէ ֆինանսական ծառայությունների շուկան բարձր մակարդակի հասցնելու համար, և բանկային համակարգի զարգացման ներքին հիմնախնդիրներից է մնում ժամանակակից բանկային գործառնությունների բացակայությունը:

Հիմնախնդրի լուծման առաջնահերթ քայլերից են բանկերի կապիտալացման մակարդակի բարձրացումը, բնակչության և ներդրողների (այդ թվում՝ օտարերկրյա) վստահության ապահովումը, ռիսկերի կառավարման, վերահսկողության որակի բարձրացումը:

Բանկերի կապիտալացման ցածր մակարդակը խոչընդոտում է դրանց գործառնության զարգացմանը, սահմանափակում կառավարչական տեխնոլոգիաների, ժամանակակից բանկային ծառայությունների ներդրումը, բարձրացնում է բանկային գործունեության և ֆինանսական շուկայում մրցակցության մեծացման հետ կապված ռիսկերը¹⁵:

Բանկային համակարգի զարգացման հաջորդ քայլը ժամանակակից գործառնությունների ներդրումն է ՀՀ ֆինանսական շուկայում, որը կամրացնի տնտեսության իրական հատվածի և բանկային համակարգի միջև կապը, կբավարարի սպառողների պահանջմունքները, ինչը կհանգեցնի ինչպես մակրոտնտեսական ցուցանիշների բարելավման, այնպես էլ սպառողների կարիքների բավարարման ավելի բարձր մակարդակի: Ներկայումս միջազգային ֆինանսական շուկաներում առևտրային բանկերն առաջարկում են ծառայություններ, որոնք ՀՀ բանկային համակարգում դեռևս հասանելի չեն: Առանձնացնենք դրանցից մի քանիսը.

- Լոգացող տոկոսադրույքով ավանդներ. բանկերը կկարողանան խուսափել արտարժույթային ռիսկից, իսկ հաճախորդները ֆինանսական ներդրման գործիքից օգտվելու լրացուցիչ հնարավորություն կստանան:
- Ֆորֆեյթինգ արտահանողների վարկավորման առանձնահատուկ գործիք է, որը հաճախ կիրառվում է միջառևտրային հարաբերություններում¹⁶:
- Գործառնական լիզինգ. զարգացած երկրներում բանկային գործառնությունների անբաժան մասնիկը և տնտեսության մրցակցության մակարդակի բարձրացման խթաններից մեկը, ինչպես նաև առևտրային բանկերի լրացուցիչ եկամտի աղբյուր է:

¹⁴ Տե՛ս **Тагирбекова К.**, Основы банковской деятельности, Издательский дом «Инфра-М», М., 2003, էջ 277:

¹⁵ Տե՛ս **Տ. Սարգսյան**, ֆինանսական համակարգը և ֆինանսական բարեփոխումները ԱՊՀ երկրներում, Եր., 21-րդ ԴԱԸ, թիվ 1 (11), 2006, էջ 11:

¹⁶ Համաձայն ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների՝ 2015 թ. հունվարին ՀՀ է ներմուծվել 196.9 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով ապրանք, արտահանվել՝ 75.6 մլն ԱՄՆ դոլարի չափով: ՀՀ Կառավարությունը խրախուսում է արտահանումը, ինչը տնտեսական աճի և կայունության կարևոր պայման է:

- Վարկեր հեռախոսագանգերի միջոցով. վարկային գործառնությունը բանկերի ակտիվային գործառնություններում գերակշիռ մաս է կազմում, ուստի սպառողների և բանկերի համար առավել հարմար վարկավորման մեխանիզմները ժամանակակից բանկերի համար առաջնային լուծման խնդիր են:
- Ինտերնետ-բանկի ծառայությունների լայն շրջանակ. դեռևս մեկ տասնամյակ առաջ համացանցի միջոցով բանկային ծառայությունների մատուցումը իրատեսական չէր, սակայն այսօր դա ոչ միայն իրականություն է, այլև անփոխարինելի անհրաժեշտություն: Օրինակ՝ ՌԴ Տինկոֆ բանկն իր ծառայությունները մատուցում է միայն համացանցային եղանակով¹⁷: Մի շարք միջազգային բանկեր ևս՝ Fibank¹⁸, ParkBank¹⁹, հաճախորդին են ներկայանում վիրտուալ մասնաճյուղերով:

Այնուամենայնիվ, հարկ է նշել, որ բանկերի վճարահաշվարկային գործառնությամբ Հայաստանում դանդաղ է զարգանում, քանի որ բանկային քարտերը Հայաստանում իրենց բուն գործառնությամբ լիովին չեն կատարում (անկանխիկ գումարների տնօրինում՝ վճարումներ, գումարներ), դրանք զուտ գումարի կանխիկացման գործիք են: Պատճառները բազում են. տեխնիկական և տեխնոլոգիական թերություններ, շուկայի ենթակառուցվածքների թերհագեցում, առևտրային կետերի խրախուսման ծրագրերի պակաս, սպառողների՝ քարտային վճարումների առավելություններին անհրաժեշտություն և այլն:

Ջարգացող երկրներում փոքր բանկերն առավել խոշորների մրցակցությամբ դիմակայելու նպատակով հաճախ ընտրում են խորշային գործառնություններ՝ սպասարկելով միայն որոշ հատվածների կարիքները: Այս մոտեցումը թույլ է տալիս մասնագիտանալ որոշակի ուղղությամբ՝ ստեղծելով մրցակցային առավելություն, ներկայանալով հաճախորդին բարձր մակարդակով: Սակայն հաշվի առնելով ՀՀ բանկային համակարգում տեղի ունեցած վերջին փոփոխությունները, մասնավորապես՝ ՀՀ բանկերի նվազագույն կապիտալի չափի մեծացումը և արտարժույթով ավանդների պահուստավորման նորմատիվների փոփոխությունը²⁰, ենթադրվում են փոքր բանկերի միաձուլումներ, ինչը կհանգեցնի համապատասխան գործառնության կորստի կամ դրա դերի ժամանակավոր նվազման:

Հայաստանի 20-ամյա տնտեսական փոխակերպման արդյունքում այդպես էլ չհաջողվեց ստեղծել արդյունավետ ֆինանսական համակարգ, որը ի վիճակի լինի ամբողջ ծավալով իրականացնել որոշակի գործառնություններ: Պատճառը, թերևս, բանկային համակարգի շուրջ կենտրոնացումն էր և մյուս ֆինանսական կառույցների զարգացմանն ուղղված միջոցառումների սահ-

¹⁷ Տե՛ս <https://www.tcsbank.ru/>

¹⁸ Տե՛ս <https://www.fibank.bg/en/>

¹⁹ Տե՛ս <https://www.parkbank.com/>

²⁰ 2014 թ. դեկտեմբերի վերջին ԿԲ-ն խստացրել է պահուստավորման նորմատիվները. 12%-ից նախ հասցրել է 24%-ի, ապա՝ սահմանել 20%:

Համաձայն 25.03.15 թ. ՀՀ ԿԲ ֆինանսական համակարգի կայունության և զարգացման վարչության պետ Անդրանիկ Գրիգորյանի՝ tert.am լրատվական կայքին տրված հարցազրույցում արտահայտված տեսակետի՝ փոփոխությունը ՀՀ-ում գործող բանկերին հնարավորություն կտա հետազայում, տնտեսական աճի արագացման տեմպերին զուգընթաց, ավելի կայուն սպասարկելու տնտեսական գործընթացները և պոտենցիալ տնտեսական աճը:

մանափակությունը²¹: Վերջին շրջանում առևտրային բանկերն ամրապնդել են իրենց դիրքերը արժեթղթերի շուկայում՝ որպես կարևորագույն գործընկեր: Արժեթղթերի շուկայում առևտրային բանկերի ակտիվ դիլինգային գործառնությունները թույլ են տալիս բազմազանեցնել մի շարք ֆինանսական ռիսկեր: Սակայն, կատարելով համեմատական վերլուծություն, տեսնում ենք, որ ՀՀ բանկային համակարգում արժեթղթերի շուկայում ներդրումային գործառնությունները փոքր ծավալ ունեն: Օրինակ՝ ԱՄՆ-ի բանկային համակարգում ակտիվային գործառնությունների մոտ 20%-ը արժեթղթերում ներդրումներն են (որից՝ պետական արժեթղթերի մասնաբաժինը կազմում է 1%, հիպոթեքային արժեթղթերինը՝ 10%, այլ ներդրումային արժեթղթերինը՝ 9%)²², ՀՀ համապատասխան համակարգում դրանք ընդամենը 7%²³ են: Հայաստանում պետության կողմից առևտրային բանկերի՝ բաց բաժնետիրական ընկերությունների կազմակերպատիրական տարբերակով գործելու խթանիչ միջոցառումների իրականացումը կարող է ավելի ակտիվացնել բանկերի մուտքը ֆինանսական շուկաներ: Անշուշտ, տվյալ խնդիրը կապված է նաև զարգացած շուկաներում այլ ֆինանսական գործիքների ավելի ցածր եկամտաբերության հետ (օրինակ՝ վարկերի տոկոսադրույքները ՀՀ-ում 3 անգամ ավելի բարձր են, քան ԵՄ-ում կամ ԱՄՆ-ում), և միջազգային բանկերին ձեռնադրել է ակտիվների մի մասը պահել արժեթղթերի տեսքով՝ հավելյալ եկամուտ ստանալու ակնկալիքով: ՀՀ բանկային համակարգում ներդրումային գործառնության զարգացման այլ խոչընդոտ է ֆոնդային բորսայի թերզարգացումը: Հայաստանում ներդրումային գործառնություններով առանձնանում է Արմսվիսբանկ ՓԲԸ-ն: Վերջինս 2014 թվականին մշակել է նոր ծառայություն, համաձայն որի՝ բանկի հաճախորդներին հնարավորություն է տրվում ամսական վճարումներ կատարելու, որոնց հաշվին բանկը կատարում է ներդրումներ պետական երկարաժամկետ պարտատոմսերում, կառավարում միջոցները՝ հաճախորդների համար ապահովելով 15-17% եկամտաբերություն, ինչը ավանդների՝ 2014 թ. բանկերի սահմանած միջին տոկոսադրույքից ավելի բարձր է:

²¹ Տե՛ս **Сандоян Э.**, Проблемы модернизации системы банковского регулирования в Армении: Монография, Ер., Изд-во РАУ, РА, 2007, էջ 6:

²² Տե՛ս **Buehler K., Noteboom P., Williams D.**, Between deluge and drought: The future of US Bank liquidity and funding, McKinsey&Company, July, 2013, էջ 8:

²³ Համաձայն ՀՀ ԿԲ 2014 թ. չորրորդ եռամսյակի տվյալների՝ 2014 թ. վերջի դրությամբ ՀՀ բանկային համակարգի ակտիվների 7%-ը ներդրումներ են պետական արժեթղթերում: Նմանատիպ ներդրումները ՀՀ-ում հիմնականում կրում են իրացվելիության մակարդակի պահպանման բնույթ: ՀՀ-ում գործող բանկերի՝ արժեթղթերում ներդրումները ընդհանուր ակտիվների չնչին մասն են կազմում:

ԱՐԱՄ ՄՔԻՏԱՐՅԱՆ

Доцент кафедры

„Банковского дела и страхования“ АГЭУ,
кандидат экономических наук

Современные преобразования основных функций и операций банков.- В статье рассматриваются функции коммерческих банков, а также экономические условия новых ролей банков. Классификация современных банковских операций, порядок их предоставления на сегодняшний момент очень актуальны, т. к. на рынке банковских услуг появляются новые, еще не распространенные среди населения, банковские продукты.

Ключевые слова: финансовая система, банковская деятельность, современные банки, банковские процедуры, кредиты, ценные бумаги.

ԱՐԱՄ ՄՔԻՏԱՐՅԱՆ

Associate Professor at the Chair of
“Banking and Insurance” at ASUE,
PhD in Economics

Modern Transformations of Basic Functions and Operations of Banks.- In the given article functions of commercial banks and also economic conditions of new roles of banks are considered. Classification of modern bank operations, the order of their granting is very actual for today since in the market of banking services there are new, yet not well - spread among the population, banking products.

Key Words: financial system, banking activity, modern banks, banking procedures, credits, securities